

मोटर अपघात नुकसान भरपाई अर्ज क्रमांक १८/२०२१
मधील अर्ज (निशाणी ३१) वरील आदेश
(लोचनाबाई व इतर वि. नामदेव व इतर)
(पारीत दिनांक : १८/०४/२०२४)

अर्जाचे स्वरूप.

१. सामनेवाला क्रमांक ३ (यांस यापुढे 'विमा कंपनी' असे म्हंटले आहे) यांनी प्रस्तुतचा अर्ज म्हणण्यामध्ये दुरुस्ती होवून मिळणेसाठी केला आहे.

अर्जातील कथन.

२. विमा कंपनीचे असे म्हणणे आहे की, त्यांनी त्यांचे लेखी म्हणणे दाखल केले आहे. विमादाराने विमापत्र हे अपघातानंतर घेतलेले आहे आणि त्यामुळे विमा कंपनीवर अर्जदारांना नुकसान भरपाई देण्याची जबाबदारी येत नाही. त्यामुळे प्रस्तुतचा अर्ज देऊन त्याबाबतच्या वस्तुस्थितीचा खुलासा विमा कंपनीस त्यांचे लेखी म्हणण्यामध्ये करणे क्रमप्राप्त आहे. तसेच त्या अनुषंगाने दुरुस्ती करणेही न्यायाचे दृष्टीने जरूरी आहे. प्रस्तावित दुरुस्तीमुळे विमा कंपनीच्या म्हणण्याच्या स्वरूपात काहीही बदल होत नाही.

३. सबब, विमा कंपनी यांचा म्हणणे दुरुस्तीचा अर्ज मंजूर करावा.

अर्जदार यांचे म्हणण्यातील कथन.

४. अर्जदार यांनी त्यांचे म्हणणे दिले आहे.

५. अर्जदार यांनी म्हणणे देवून अर्ज मंजूर करणेस सक्त हरकत नोंदविली आहे. अर्जदार यांचे असे कथन आहे की, अर्जातील मजकूर खोटा आहे. विमा कंपनीने अर्जदाराच्या साक्षीदाराचा उलटतपास घेतलेला आहे. विमा कंपनीस त्यांचे म्हणणे देताना विमा पत्राबद्दल माहिती होती. त्यामुळे अर्ज चालणेस पात्र नाही. प्रस्तुतचा अर्ज मूळ अर्जाचा निकाल लागण्यास विलंब होण्याच्या दृष्टीने दिला आहे. विमा कंपनीस मूळ म्हणण्यामध्ये केलेल्या कथनास विसंगत असणारी दुरुस्ती मागता येणार नाही.

६. सबब, विमा कंपनीचा दुरुस्तीचा अर्ज नामंजूर करणेत यावा.

युक्तीवाद.

७. विमा कंपनी करीता वकील श्री. के. एन. जगदाळे आणि अर्जदार यांचेकरिता वकील श्रीमती डी. डी. पाटील यांचा विस्तृत (at length) युक्तीवाद ऐकला.

८. विमा कंपनी व अर्जदार यांनी त्यांचे अर्जातील व म्हणण्यातील कथनाच्या अनुषंगाने त्यांचा युक्तीवाद मांडला त्यामुळे तो उद्धृत करण्याची गरज नाही.

दिवाणी प्रक्रिया संहितेच्या क्रम ६ नियम १७ नुसारची कायदेशीर तरतुदी व मार्गदर्शक तत्वे.

९. हे प्रस्थापित आहे की, (it is well settled principle in law), दिवाणी प्रक्रिया संहितेच्या क्रम ६ नियम १७ चा मुख्य उद्देश दाव्यातील पक्षकारांना त्यांचा दावा किंवा कैफियत न्यायालय ठरवेल त्यानुसार दुरुस्त करण्याची संधी देणे असा आहे. दुरुस्ती मागण्यासाठी विलंब झाला म्हणून ती दुरुस्ती नामंजूर करता येत नाही. न्यायाचे हेतूसिध्दीसाठी दाव्यामध्ये कधीही दुरुस्ती करण्याची मुभा देण्याचा न्यायालयास अधिकार आहे. दुस-या बाजूला अपरिमित नुकसान होत नसेल किंवा त्याच्यावर गंभीर अन्याय होत नसेल तर दुरुस्ती मान्य करायला न्यायालयाला मुभा आहे, विरुद्ध बाजूचे जर काही अपरिमित नुकसान होत असेल किंवा त्याच्यावर गंभीर अन्याय होत असेल तर न्यायालयाला कथनांमधील दुरुस्ती मान्य करण्याची मुभा नाही. जर दुरुस्ती मुळे दाव्याच्या मूळ स्वरूपात काही बदल होणार नसेल तर दावा दुरुस्ती मान्य करणेत यावी, असे करत असतांना योग्य असेल तर न्यायालयाने विरुद्ध पक्षकारांस पुरेशी भरपाई देणे बाबत विचार करावा. तसेच दाव्याचे अनेकीकरण टाळून वादी व प्रतिवादी यांच्यातील दाव्याची संख्या मर्यादित ठेवण्याच्या दृष्टीनेही दुरुस्ती मंजूर करणे न्यायोचित असते. अर्ज केल्या तारखेच्या दिवशी जर दावा मुदती बाहेर जात असेल तर सर्वसाधारणपणे, नियमाप्रमाणे न्यायालय निःसंशय दुरुस्तीचा अर्ज मान्य करणे नाकारतात. पण हा मुद्दा पुर्णपणे न्यायालयाच्या स्वेच्छानिर्णयावर अवलंबून असतो. हे करतांना न्यायालयाच्या अधिकाराचा गैरवापर केला जात नाही ना हे पाहिले जाते. दावा प्रलंबित असतांना जे मागावून झालेले बदल आहेत त्याकरिता दावा दुरुस्ती करू देणे हे

न्यायाचे दृष्टीने योग्य ठरते. थोडक्यात, न्यायाच्या दृष्टीने योग्य असेल तेंव्हाच दुरुस्ती मान्य केली जाते.

(The purpose and object of Order VI Rule 17, C.P.C. is to allow either party to alter or amend his pleadings in such manner and on such terms as may be just. Mere delay cannot be a ground to reject the amendment. The power to allow the amendment is wide and can be exercised at any stage of the proceedings in the interest of justice and the liberal approach should be the general rule particularly in cases where the other side can be compensated with the costs. Amendments are allowed in the pleading to avoid uncalled multiplicity of litigation)

१०. नामदार सर्वोच्च न्यायालयाने रेवाजीतू बिल्डर्स आणि डेव्हलपर्स विरुद्ध नारायण स्वामी आणि सन्स, (२००९) १० सुप्रिम कोर्ट केसेस ८४ या अहवालित न्यायनिर्णयात दिवाणी प्रक्रिया संहितेच्या क्रम ६ नियम १७ बाबत खालीलप्रमाणे निष्कर्ष नोंदविला आहे:-

- (१) दाव्याचा निकाल योग्य प्रकारे होण्यासाठी मागितलेली दुरुस्ती आवश्यक आहे का ?
- (२) मागितलेली दुरुस्ती ही विनाकारण मागितलेली नसून ती योग्य कारणासाठी मागितली आहे का ?
- (३) मागितलेली दुरुस्ती मंजूर केल्यामुळे विरुद्ध बाजूस निष्कारण त्रास होऊ नये किंवा विरुद्ध बाजूचे पैशाने भरून न येणारे नुकसान होऊ नये.
- (४) मागितलेली दुरुस्ती नामंजूर केल्यामुळे अन्याय होऊ शकतो किंवा दाव्याचे अनेकीकरण होऊ शकते.
- (५) मागितलेल्या दुरुस्तीमुळे दाव्याचे स्वरूप हे मुलतः किंवा पूर्णतः बदलणार आहे का ?
- (६) सर्वसाधारणपणे मागितलेल्या दुरुस्तीवर आधारीत केलेला नविन दावा जर मुदतबाह्य होत असेल तर अशी दुरुस्ती मंजूर करू नये.

(63. On critically analyzing both the English and Indian cases, some

basic principles emerge which ought to be taken into consideration while allowing or rejecting the application for amendment :

- (1) whether the amendment sought is imperative for proper and effective adjudication of the case;
- (2) whether the application for amendment is bonafide or malafide;
- (3) the amendment should not cause such prejudice to the other side which cannot be compensated adequately in terms of money;
- (4) refusing amendment would in fact lead to injustice or lead to multiple litigation;
- (5) whether the proposed amendment constitutionally or fundamentally changes the nature and character of the case; and
- (6) as a general rule, the court should decline amendments if a fresh suit on the amended claims would be barred by limitation on the date of application.

These are some of the important factors which may be kept in mind while dealing with application filed under Order 6 Rule 17. These are only illustrative and not exhaustive.)

मुद्दे आणि उत्तरे.

११. विमा कंपनी व अर्जदार यांचा युक्तीवाद ऐकल्यानंतर खालील मुद्दे विचारार्थ उपस्थित होतात. ते मुद्दे व त्यावरील माझी उत्तरे त्याखाली नमुद केलेल्या कारणासाठी पुढीलप्रमाणे देण्यात येत आहेत :-

	मुद्दे	निष्कर्ष
१.	विमा कंपनी मागते तशी दुरुस्ती मंजूर करता येईल का ?	होय. अंतिम आदेशाप्रमाणे
२.	काय आदेश ?	अर्ज मंजूर. अंतिम आदेशाप्रमाणे

मुद्दा क्रमांक १ संबंधी कारणमिमांसा.

१२. विमा कंपनीने प्रस्तुतचा अर्ज देवून त्यांच्या म्हणण्यामध्ये जी दुरुस्ती मागीतली आहे त्याचा विचार करता हे स्पष्ट होते की, विमा कंपनी यांचे कथनाप्रमाणे त्यांनी त्यांचे लेखी म्हणणे दाखल केले आहे. विमादाराने विमापत्र हे अपघातानंतर घेतलेले आहे आणि त्यामुळे विमा कंपनीवर अर्जदारांना नुकसान भरपाई देण्याची जबाबदारी येत नाही. माझे मताप्रमाणे अर्जदारांनी मूळ अर्ज विमा कंपनी विरुद्ध नुकसान भरपाई मिळण्यासाठी दाखल केला असल्याने विमा कंपनी यांनी मागणी केल्याप्रमाणे दुरुस्ती मागण्याचा अधिकार विमा कंपनी यांना प्राप्त होतो आणि त्या अनुषंगाने त्यांना म्हणण्यामध्ये दुरुस्ती मागता येईल. त्यामुळे या सर्व बाबींचा योग्य उल्लेख म्हणण्यामध्ये येणे जरूर आहे आणि तसा खुलासा करून म्हणणे दुरुस्त करून घेवून मूळ अर्ज पुढे चालवण्याचा विमा कंपनीस पूर्णपणे कायदेशिर हक्क व अधिकार आहे. त्याबाबत अर्जदार यांना कसलाही आक्षेप घेता येणार नाही. त्यामुळे विमा कंपनी मागते तशी दुरुस्ती मंजूर केलेस अर्जदार यांचे कसलेही नुकसान होणार नाही, असे माझे स्पष्ट मत आहे.

१३. अर्जाचे स्वरूप, म्हणण्याचे स्वरूप आणि विमा कंपनीने मागीतलेल्या प्रस्तावित दुरुस्तीचा साकल्याने विचार करता अर्जदार यांनी घेतलेल्या आक्षेपाच्या अनुषंगाने दुरुस्तीच्या या अर्जातील कथनांच्या गुणावगुणाचा विचार करण्याचे अजिबात कारण नाही असे मला वाटते. त्यामुळेही प्रस्तावित दुरुस्ती मंजूर करणे जरूर आहे. यासाठी आपण बसवानप्पा भिमशा कोळी उर्फ जामदार वि. सुनिल बसवानप्पा जिडगे, २००७(६) एमएच.एल.जे. ७४० (ना. मुंबई उच्च न्यायालय) या अहवालीत न्यायनिर्णयाचा आधार घेवू शकतो.

१४. जरी विमा कंपनी यांचे मागणीप्रमाणे दुरुस्ती केलेस अर्जदार यांना निश्चितच मूळ अर्ज दुरुस्त करून घेवून त्यांचे म्हणणे मांडता येईल आणि त्यांना त्या अनुषंगाने पुरावाही देता येईल. त्यामुळे सदरची दुरुस्ती ही विमा कंपनीच्या म्हणण्यात येणे आवश्यक आहे असे मला वाटते. यासाठी आपण अशोक गौरीशंकर सलगर वि. गौरम्माबाई संन्मुख गौडा पाटील, १९९४ एमएच.एल. जे. २८६ (ना. मुंबई उच्च न्यायालय) या अहवालीत न्यायनिर्णयाचा आधार घेवू शकतो.

१५. माझे मताप्रमाणे विमा कंपनी मागित असलेली प्रस्तावित दुरुस्ती ही मूळ अर्जातील आणि म्हणण्यातील वादविषयाशी संबंधीतच आहे. मूळ अर्जाचे आणि विमा कंपनी यांच्या म्हणण्याचे स्वरूप आणि विमा कंपनी यांनी मागितलेली प्रस्तावित दुरुस्ती लक्षात घेता दुरुस्ती केल्याशिवाय सदरचा अर्ज अंतिम निर्णयाप्रत येऊ शकणार नाही. तसेच अर्जाचे अनेकीकरण चुकवून अर्जदार व विमा कंपनी यांचेतील अर्जाची संख्या मर्यादित ठेवण्याच्या दृष्टीने सदरची दुरुस्ती करणे न्यायोचित ठरणार आहे अशा निष्कर्षाप्रत मी आलो आहे.

१६. त्याही पुढे जाऊन नामदार सर्वोच्च न्यायालयाने रेवाजीतू बिल्डर्स आणि डेव्हलपर्स विरुद्ध नारायण स्वामी आणि सन्स, (२००९) १० सुप्रिम कोर्ट केसेस ८४ या अहवालित न्यायनिर्णयात क्रम ६ नियम १७ प्रमाणे दुरुस्ती मंजूर किंवा नामंजूर करतांना न्यायालयाने ज्या बाबी विचारात घेणे आवश्यक आहे याबाबत जे निष्कर्ष नोंदविले आहेत त्या सर्व निष्कर्षामध्ये विमा कंपनी यांनी मागितलेली दुरुस्ती बसते (the amendment sought by the Insurance Company is permissible on the touchstone of all the tests) त्यामुळेही सदरची दुरुस्ती मंजूर करणे योग्य व कायदेशीर आहे.

१७. सारांश असा की, विमा कंपनी प्रस्तावित दुरुस्तीने त्यांचे म्हणण्यात कोणतीही विधानविरोधी व विसंगत (contradictory or inconsistent) मागणी मागत नाही. अर्जदार यांचे प्रतिकथन सुध्दा कोणत्याही प्रकारे बाधित (prejudice) होत नाही. त्यामुळे विमा कंपनी व अर्जदार यांचे मधील मूळ वादाचे (real controversy) अंतिम निराकरण करण्यासाठी प्रस्तावित दुरुस्ती मंजूर करणे जरूर आहे. निव्वळ उशीर झाला या एकाच कारणावरून विमा कंपनी यांना म्हणण्यात राहिलेली चूक दुरुस्त करून घेण्यासाठी योग्य ती पावले उचलता येणार नाहीत असे कायद्याला कोठेच अभिप्रेत नाही त्याचे कारण असे की, विमा कंपनी जी बाब त्यांचे म्हणण्यात प्रस्तावित दुरुस्तीने समाविष्ट करू इच्छितात ती बरोबर आहे किंवा चूक आहे याचा खुलासा आपण वस्तुस्थितीदर्शक तसेच कांमी दाखल कागदोपत्री पुराव्यावरून करून घेवू शकतो. यासाठी आपण विजयकुमार नारायणराव दिक्षीत वि. उदय गृह निर्माण समस्या निवारण संस्था, नागपूर, २००६ (३) एमएच.एल.जे. ६७६ (ना. मुंबई उच्च न्यायालय), बलदेव सिंग आणि इतर विरुद्ध मनोहर

सिंग आणि इतर, २००६(५) एमएच. एल. जे. ६३४, टीओटोनिओ फौस्टीनो वास आणि इतर विरुद्ध अना मारीया रॉडरीगज आणि इतर, २०१९ (१) एमएच. एल. जे. ६३८, गुरुबक्ष सिंग आणि इतर विरुद्ध बुटा सिंग आणि इतर, २०१९ (१) एमएच. एल. जे. ४८१ आणि मारुती विठोबा कुलाळ आणि इतर विरुद्ध निवृत्ती देवराम कुलाळ, २०१८ (५) एमएच. एल. जे. २९० या अहवालीत न्यायनिर्णयाचा आधार घेवू शकतो.

१८. सबब, मी मुद्दा क्रमांक १ चे उत्तर होकारार्थी अंतीम आदेशाप्रमाणे असे देत आहे.

मुद्दा क्रमांक २ संबंधी कारणमिमांसा.

१९. माझ्या मुद्दा क्रमांक १ वरील कारण मिमांसेवरून आणि उत्तरावरून म्हणणे दाखल करण्यापूर्वी विमा कंपनीने सर्व माहिती का घेतली नव्हती याचा कसलाही खुलासा विमा कंपनीने प्रस्तुतच्या अर्जात केलेला नाही. त्यामुळे विमादाराने विमापत्र हे अपघातानंतर घेतलेले आहे याबाबतचा मजकूर अनावधानाने नमूद करण्याचा राहून गेला होता असे कोणत्याही कारणावरून मानता येणार नाही. अर्जदारांनी मूळ अर्ज दिनांक २६/०३/२०२१ रोजी दाखल केला असून विमा कंपनीने तिचे म्हणणे दिनांक २८/०६/२०२२ रोजी दिले आहे. त्यानंतर मुद्दे दिनांक १९/०७/२०२२ रोजी विरचित करण्यात आले आहेत. अर्जदाराने त्यांचा पुरावा दिनांक २८/०२/२०२२ रोजी दिलेला आहे. विमा कंपनीने प्रस्तुतचा अर्ज दिनांक ०३/११/२०२३ रोजी दिला आहे. याप्रमाणे हा अर्ज देईपावेतो विमा कंपनी का थांबली याचे समाधानकारक उत्तर विमा कंपनीच्या अर्जावरून मिळत नाही.

२०. विमा कंपनीचे वेळ काढण्याच्या धोरणामुळे व निष्काळजीपणामुळे अर्जदार यांना निष्कारण त्रास सोसावा लागला आहे आणि मूळ अर्जाचे कामही लांबणीवर पडले आहे. या सर्व कारणांचा आणि नामदार सर्वोच्च आणि उच्च न्यायालयांनी वेळोवेळी दिलेल्या निर्देशांचा विचार करता अर्जदार आणि सोबत तालुका विधी सेवा समिती, पंढरपूर हे खर्च (costs) मिळण्यास पात्र आहेत. अर्जाचे स्वरूप, झालेला विलंब, विमा कंपनीची एकंदरीत वर्तणूक आणि मूळ अर्जाची असलेली स्थिती या सर्वांचा साधक-बाधक विचार केल्यानंतर (considering the nature of application, delay caused and the overall conduct of the Insurance Company

and the stage of this application) सदर खर्चाची रक्कम मी एकूण रुपये १,०००/- (रुपये एक हजार फक्त) इतकी निश्चीत करीत आहे.

२१. सबब, मी मुद्दा २ चे उत्तर अर्ज मंजूर अंतिम आदेशाप्रमाणे असे देत आहे.

२२. मी खालीलप्रमाणे आदेश पारीत करीत आहे.

-: आदेश :-

१.	विमा कंपनीचा अर्ज (निशाणी ३१) मंजूर करण्यात येत आहे.
२.	विमा कंपनीने अर्जात मागणी केल्याप्रमाणे म्हणणे दुरुस्त करणे करिता परवानगी देणेत येत आहे.
३.	विमा कंपनीने सदर अर्जाचे खर्चापोटी एकूण रक्कम रुपये १,०००/- (रुपये एक हजार फक्त) दिनांक ०९/०५/२०२४ रोजी किंवा तत्पूर्वी देणेची किंवा जमा करण्याची आहे. जर याप्रमाणे खर्चाची रक्कम दिली नाही अथवा न्यायालयात जमा केली नाही तर दुरुस्तीचा हुकूम आपोआपच नामंजूर होईल.
४.	विमा कंपनीने दिनांक ०९/०५/२०२४ रोजी किंवा तत्पूर्वी मंजूर आदेशाप्रमाणे अर्जात दुरुस्ती करून घेऊन अर्जदार यांचेकरिता दुरुस्त म्हणण्याची प्रत ताबडतोब देणेची आहे. जर या निश्चित केलेल्या कालावधीत विमा कंपनीने म्हणण्यात दुरुस्ती करून म्हणणे दुरुस्तीची प्रत दिली नाही तर दुरुस्तीचा हुकूम आपोआपच नामंजूर होईल.
५.	विमा कंपनीने जमा केलेल्या खर्चाच्या रकमेपैकी अर्जदार यांना रक्कम रुपये ९५०/- (रुपये नऊशे पन्नास फक्त) घेण्याचा हक्क राहील.
६.	विमा कंपनीने जमा केलेल्या खर्चाच्या रकमेपैकी रक्कम रुपये ५०/- (रुपये पन्नास फक्त) तालुका विधी सेवा समिती, पंढरपूर यांचे खात्यावर जमा करणेची आहे.

(खुले न्यायालयात अधिघोषित).

दिनांक : १८/०४/२०२४

(महेश बा. लंबे)
जिल्हा न्यायाधीश - १,
पंढरपूर.

CERTIFICATE

I affirm that the contents of this PDF file Order is same word to word as per the original Order.

- (a) Name of the Stenographer : Sou. M. M. Kulkarni
- (b) Court : M. B. Lambe, District Judge – 1 & Addl. Sessions Judge, Pandharpur.
- (c) Order signed by P.O. on : 18/04/2024
- (d) Order uploaded on : 19/04/2024